

Norske Landmænd,

udgivet af J. Schrøder.

N° 52.

Fredagen den 25de December.

1857.

Om Compostgjødning.

(Uddrag af John L. Mortons Afhandling i Transactions of the Highland and Agric. Society of Scotland, July 1853, — March 1855, tilskendt Guldbænkse).

(Efter Tidsskrift for Landøkonomi.)

(Slutning fra No. 51).

6. Sod, Afke og Trækul, der indeholde Ammoniak, Salpeter, Gibs og andre gjødende Bestanddele, hvilke uorganiske Bestanddele variere fra 20 til næsten 50 pCt. Anvendt som Dvergjødning, enten alene eller blandet med jordagtige Stoffer, har den længe været anseet som meget fortrinlig til naturligt og kunstigt Græs, kun ynder Kvæget det ofte ikke i Begyndelsen. Paa Sædafgrøder virker den meget godt, naar Jorden er sandet, men ellers vil, naar den anvendes i for store Kvantiteter, Straaet paa en skadelig Maade udvikles for stærkt. Sod er meget hyppigt forfalsket med Sagspaaner og lignende Sager, og ved Kjøb deraf maa man omhyggeligt forvise sig om, at ingen saadan Forfalskning er begaaet. Ved at opløse lidet i Vand, vil Bundfaldet, efter at Blandingen har henstaaet i nogen Tid, tydeligt vise, om Væren er usorfalsket eller ikke. Afke af Kul, Træ, Tørv eller andre organiske Stoffer have megen Værdi for Landmanden. Den Afke, der sædvanligt sælges som Feieskarn, har ofte ringe Værdi, fordi den er usulfkommet forbrændt eller blandet med værdiløst Affald. Er Transporten kort, er det nok den Pris værd, hvortil den almindeligvis sælges, men saasnart Transportomkostningerne overstige 2 p. Centner, vil Kjøberen staa sig bedre ved almindelig Staldgjødning.

Paa alle Steddomme, hvor der ere Stove, kan Kvas almindeligvis erholdes i stor Mængde, hvilket, naar det bruges rigtigt, kan være tjenligt til deraf at tilberede Kompost. Hvor der er overskudigt deraf vil følgende Tilberedelsesmaade maa ske være den bedste: Efter at Kvaset er samlet paa en aaben Plads, begynder man at danne en Forkulningsmule, 20—30 Fod lang og omtrent halv saa bred, idet man først af Sten danner Kanaler paa langs og paa tværs for Nøgen, eller Ventilatorer, saaledes som almindeligt bruges ved Kalkovne. Herovenpaa lægges et omtrent 2 Fod tykt Lag Kvas, der er traadt sammen, som dækkes med et 6 til 8 Tommer tykt Lag tørt Ler. Oven paa dette lægges et nyt Lag Træ af en Fods Tykkelse, hvorpaa der ligesom før følger Ler, og nu vejle Træ og Ler, indtil Hoben er saa høj, som man ønsker den. Oversiden dækkes med 3 til 4

Tommer Kulafsharvning og gives samme Form som Røkulerne. For at lette Jdens Paavirkning, naar man antænder, er det nødvendigt at indrette vertikale Storstene, der staa i Forbindelse med de horizontale Ventilatorer, og dersom man har flere Abninger end det synes nødvendigt, kunne de senere tilstoppes. Efter som Jden fortærer Træet, falder Leret naturligvis ned, og dersom det ikke er i for store Klumper, vil det brændes ganske godt. Idet Hoben falder sammen vil Afsharvningen blandes med den indre rygende Masse, og medens det partielt brænder, vil det ogsaa, efter den anvendte Mængde, mere eller mindre tjene til at hindre Bortbrændingen af Kvaset. Er der anvendt for lidet af det sidste, behøves det ikke, men i modsat Tilfælde er det nødvendigt at udslukke Flammen med Ler, hvoraf man maa have et Overflud ved Haanden.

Ved at lede denne Brænding med Omhyggelighed, idet man nu og da forøger eller formindsker Tilstrømmingen af atmosfærisk Luft, efter som det gjøres nødvendigt, er det en let Sag at tilberede saadanne Hobe, og af Jndholdet at danne en billig og god Kompost for bedre Jord.

Der kan ikke være Tvivl om Værdien af porøse kulagtige Substantier, anvendte som Gjødning; thi medens de gjøre den stive Lerjord løsere, virke de ogsaa ved at indfuge Ammoniak og andre Luftarter, som indeholdes i Atmosfæren eller udvikles i Jorden. Paa meget stive Lerjorder kan Dverflødheden af Ler til dette Brug let erholdes, og meget hyppig kan Kvas eller andre brændbare Ting, saasom tør Tørvejord, erholdes med forholdsvis ringe Arbejde eller Udgift. Til Enge danner dette en fortrinlig Kompost, hvilket mange Forsøg klarlig have bevist. Forkulning af Ler har for længere Tid siden beskjæftiget saavel offentlige Selskaber som private Mænd, og naar Forkulningen foretages godt, erholdes et meget godt Jndfugningsmiddel for Luftarter, men den fordrer stor Omhu, for at Tørven ikke skal forbrændes til Afke.

Ved nogle Forsøg, anstillede i Sommeren 1849, fandt jeg det næsten umuligt, især i Blæstveir at forebygge dette. Paa hvilken Maade Hobene ogsaa dækkes, efter at Jndholdet er forkullet tilstrækkeligt, er det en Umulighed at faa Jden slukket, hvorfor det er nødvendigt at anvende en stor Mængde Vand, hvilket i mange Tilfælde er baade ubekvemt og kostbart.

7. Horn, Klove og Udaffald. I Kamfabrikerne falder der betydelige Kvantiteter Horn af, hvilken Masse giver en kraftig Gjødning, og sælges

for 1½ til 2 Rd. pr. Centner i Fabrikkerne. Ifølge Professore Norton er Sammensætningen:

Vand (bortgaaet ved 80° R.) . . .	10,31.
Fosforsur Kalk og Magnesia . . .	46,14.
Kulsur Kalk	7,71.
Gelatine (organiske Stoffer) . . .	35,84.

100,00.

Med Hensyn til Sammensætningen ligner det Ben, men indeholder flere organiske Stoffer, er blødere og raadner hurtigere, hvorfor det tilfører sine gjødende Bestanddele hurtigere end Ben. Horn og Kloaaffkrabning, hvoraf der i nogle Fabrikker aarligt produceres 1600 til 2000 Centner, sælges for 3 til 3½ Rd. pr. Centner til Cyanalkaliumfabrikkerne, hvorfor det kun er i enkelte Tilfælde at de sælges til Gødning, og anslaaes da til en Værdi af omtrent 2½ Rd. pr. Centner. I mange Tilfælde er Hornaffkrabning blandet med urene Ting og har naturligvis da en ringere Værdi end i ren Tilstand; saaledes fandt Dr. Anderson f. Ex. ved Analyse, der foretoges i hans Laboratorium, over 25 pCt. Sand. I den Gødning, der sædvanligt samles i Smedier, have vi et meget godt Billede af Hornaffaldets gjødende Kraft. Jeg har seet nogle Tilfælde, hvor Kartoffelafgrøder vare skadede meget ved udelukkende Smediegødning, men Substantier, der ere saa kraftige, bør heller aldrig anvendes alene; thi det er mere fordelagtigt at blande dem. Paa Grund heraf maa een Ton være tilstrækkelig til at frugtbargjøre 2 eller 3 Tons Jord, da Afgrøden, som vokser deri, ellers kun skades, og de samme Bemærkninger gjælde udlne Klude og lignende Stoffer. Naar disse bringes i Gjæring i en Komposthob, meddele de deres frugtbargjørende Kraft til Substantier, der omgive dem. Alt Slags uldent Affald er til stor Nytte for Landmanden, og hvad enten det kan have i store eller smaa Mængder, naar Prisen ikke er højere end Kemikerne anslaa dem til, bør intet af dette lades ubenyttet.

8. **Lim- og Sukkeraffald.** I Limfabrikker forefindes betydelige Mængder Affald, der indeholder Haar, Kalk og uopløselige Stykker af Stind. Det er en meget kraftig Gødning, og er rig paa Kvælstof, men i Skotland er den aldrig kommet i almindelig Brug. Et Limfabrik i Gorgie, som tilhører Mr. Cox, leverer aarligt omtrent 8000 Centner af dette Materiale. Nogle af Landmændene i Nærheden pleiede at tage det til 10 a 12 p pr. Centner, men i England opnaaes en højere Pris, hvorfor næsten det Hele nu sendes dertil. Prisen, som erholdes derfor i Leith, hvorfra det udfikses til Hull, er 27 p pr. Centner. Det paastaaes af Nogle at det anvendes til Forkalkning af Guano. Fragten til Hull er 7 p pr. Centner, hvorved Prisen bliver 34 p pr. Centner. frit leveret, og naar dette er billigt nok for de engelske Kjøbere, staa Landmændene i Mid-Lothian sig selv i Lyset, da Prisen hos dem aldrig overstiger 16 eller 18 p, ja tidligere var den itkun 10 p. Den fornemste Indvending imod dets Anvendelse er det Arbejde, som dets Blanding fordrer, men naar Arbeidsomkostningerne ikke overstiger Værdien af de frugtbargjørende Stoffer, som Massen indeholder, er en saadan Indvæn-

ding i ingen Henseende gyldig. Det bør blandes med jordagtige Ting, f. Ex. 1 Ton Affald med 4 Ton Jord. Der hængaar flere Maanedre for de dyriske Stoffer dekomponeres, og i denne Tid maa Hoben vendes een eller to Gange, hvilket vel ikke kan skee uden Arbejde, men naar man vinder 5 Tons Kompost, der ere af en bedre Beskaffenhed end mange andre Slags Gødning, vil Arbejdet nok lønne sig. En bekjendt Gartner fra Omegnen af Gorgie har ofte anvendt det med Held, men han paastaar, at naar det anvendes ublandet, ville Afgrøderne odelægges af for stor Frodigbed, medens han derimod finder, at det, naar det blandes, er en kraftig Gødning, der efter hans fulde Overbevisning virker i flere paafølgende Aar. Han har fundet, at det isærdelested er skiftet til Turnips og Kaal, skjønt det ogsaa virkede velgjørende paa enhver anden Afgrøde, hvortil han har anvendt det. Et andet Affald fra Limfabrikanterne er Styklevandet fra Ringobstet, der har været nedsaanket i Kalkmelk. Kalken borttager Haarene, og den største Del efterlades i Vandet, der er en klæbrig hvid Vædske. Tidligere holdtes Vædsken i Beholderne, indtil de uopløste Dele vare bundfældte, og efter at man havde ladet den overflødig Vædske flyde bort og tørret Bundfaldet i Solen, solgtes det for 6 til 8 p pr. Centner. Nu derimod lader man i ovennævnte Fabrik denne værdifulde Vædske løbe i en Flod, hvor den uigenkaldelig gaar tabt, og saaledes lader man da i Fabrikkerne betydelige Mængder Gødning løbe ubenyttede bort, der ere upaanagtede af Landmændene. Forunderligt er det, at den engelske Landmand yder Fuglegødning fra sjerne Steder saa megen Opmærksomhed, at han gjerne giver en høj Pris derfor, medens Gødning, der er billig i Forhold til den frugtbargjørende Kraft, og som ligger ham lige for Haanden, ringesættes, — man skulde fristes til at tro, fordi den er indenlandsk. —

Der gives forskjellige andre Affald fra Fabrikkerne, der med Fordel kunne anvendes til Gødning, hvilke vi kun ville nævne for at henlede Opmærksomheden derpaa. Dyriske Kul ere det i Sukker- raffinaderierne forbrugte Blod, blandet med Benkul og Kalkvand. De ere meget rige paa fosforsur Kalk, og komme nu, som de fortjene, temmelig almindeligt i Brug. Dr. Anderson har nylig anbefalet at anvende Dieklager, Bensedt og det ammoniakke Affald fra brændt Gensken som Gødning. Hørvædsken fra Watt's Patentdampnings-Proces, der indeholder 72 pCt. organiske Stoffer, er ogsaa skiftet til at anvendes til Gødning. Jeg maa ogsaa henpege paa Bundfaldet fra Kloaavandet, som en Gødning af første Klasse. I Lochend Eguene i Nærheden af Edinburgh samles, efter at Vandet er brugt til Overrisling, 6000 til 8000 Centn. Bundfald aarlig i Damme, som blandet med Jord giver 20,000 Centner meget kraftig Gødning. Paa Landmænd have en saa stor Skat i deres Nærbid; dog gives der paa enhver Gaard forraadnede Substantier i Damme, Grøfter, Gaarde, Marker og Skove, som, naar de bevares godt, ikke ere at foragte. De, som bo ved Kysterne, have Tang og Stalbyr, der begge høre til de kraftigste Gødningsarter. Naar

saadanne Ting omhyggeligt samles og tilberedes til Kompostgødning, ville de give et i høi Grad tilfredsstillende Resultat for den virksomme Landmand. Foruden det at se den Fordel, som man selv har af at samle og tilberede saadan Gødning, er det værd at lægge Mærke til det vidunderlige Forhold imellem Aarsag og Virkning, og at erindre at det, at erstatte en Hedebluff med et Græsblad, eller at beplante en hidtil nogen Høi, er en virkelig forstjenskelig Patriotisme.

Windruers Dyrkning i Potte.

I England findes neppe nogen nok saa liden Have, hvor ikke Windruer dyrkes i Potte, og enhver som har seet disse af Frugter bignende Vinstokke maa tilstaa, at de udgjøre en skøn Prydelse for Bordet, hvorfra den levende Druer direkte kan plukkes ved Deserten. Jeg tror at denne Dyrkning ogsaa hos os meget vel vil bære den Omkostning og det Besvær, som maa anvendes paa den.

Til Dyvelstikningen af Planter, som skulle anvendes til Pottedyrkningen, maa man benytte Djerne ikke Stiklinger. Djerne (med et lille Stykke af Stammen paa hver Side) skjæres af velmodne Aarsstød, omtrent $1\frac{1}{2}$ Tomme lange og Barken bortskjæres lige til Træet paa den modsatte Side af Djet, for at lette Roddernes Frembrud. Derpaa neblægges eet Dje i en 3 a 4 Tommer vid Potte, omtrent 1 Tomme under Jordfladen. Jordblandingen bør bestaa af 1 Del let Græstorsjord, 1 Del Lovjord, 1 Del Hestegjødsel og $\frac{1}{4}$ Sand. Potterne sættes siden paa en Undervarme af 20 a 25° Cels. og holdes jævnt fugtige. Djerne have gjerne sat Rodder inden 3 Ugers Tid, og efter andre 14 Dages Forløb vise gjerne de unge Planter sit første Blad, paa hvilken Tid de bør omplantes i Potter af 6 a 8 Tommers Diameter i en Jordblanding bestaaende af 3 Dele leret Græstorsjord, 2 Dele Lovjord, 1 Del Heste og 1 Del Kogjødsel samt $\frac{1}{4}$ Sand. De unge Planter opbindes og Potterne sættes atter paa en jævn Undervarme af 20 a 25° Cels., oversproites med Vand Morgen og Aften samt skygges for den stærkeste Middagsol, Ranken opbindes nøje alt eftersom den voxer og alle frembrudende Sideslud toppes ovenfor sit første Blad. I Begyndelsen af Juni omplantes de atter (forudsat at Djerne bleve lagte i Begyndelsen af Marts) i Potter af 10 a 12 Tommers Diameter i fornævnte Jordblanding, sættes atter paa Undervarme, og have nu gjerne opnaaet en saadan Længde, at de ikke kunne forblive opretstaaende, men lægges paa en Spalier gjort enten af Træ eller Sejlgarn og som sættes nær Vinduet i Huset eller Bænken, hvor Potter staa. Naar Rankerne have naaet en Længde af 5 a 6 Fod, affjæres Toppen. Oversprojsning Morgen og Aften, Skygge og jævn Vanding maa ej forsømmes; thi kommer Planternes

Safter i nogen Standsning, saa kan man ej regne paa nogen stærk og frodig Ranke paa saa kort Tid.

Mellem anden og tredje Omplantning gives med 14 Dages Mellemrum Gjødselvanding eller flydende Gødning. Denne kan enten bestaa af peruanisk Guano eller først Kogjødsel som er opløst i Vand. Forsigtighed maa iagttages, at dette Vand, især naar det er tilsat med Guano, ikke er for stærkt; omtrent 1 Gaandsfuld Guano til 12 Potter Vand er passe.

I Slutningen af August eller Begyndelsen af September have Planterne gjerne sluttet sin Vækst, og bør de udflyttes enten i fri Luft ved en solbeskinnet Plank eller Bæg, eller ogsaa i et svalt Drivhus. I fri Luft kunne de blive staaende til Nattefrosten begynder at indfinde sig, hvorpaa de flyttes ind i en Kjalder eller under et svalt Drivhusstykke, hvor de overvintres uden Vanding.

I Begyndelsen af Januar bør de beskæres lidt, dog bortskjæres ikke mere end 2 a 3 Djne i selve Toppen. Siden omplantes de med hel Klump i Potter af 14 a 15 Tommers Diameter og i fornævnte Jordblanding; 3 a 4 stærke Skjæpper nedfattes omkring Pottens Kanter og Ranken fastbindes til disse i Spiralforn. Potterne vandes og indsættes til Drivning paa en Undervarme af 15 a 20° Cels. og oversprojses Morgen og Aften. Naar Skuddene begynde at bryde frem, kan Undervarmen forhøjes med 4 a 5 Grader, samt Temperaturen i Huset eller Bænken holdes ved 15 a 20° . Naar Frugtstuddene ere udvoredede saa langt, at de maa opbindes, maa dette ikke forsømmes, samt naar de have opnaaet den Længde, at tvende Blade ere fremvoredede over den sidste Frugtstake paa hvert Stød, saa bør Skuddene toppes. Med Sidesluddene gaes frem paa samme Maade, saa snart de ere voredede over det første Blad.

Naar Blomstringen er forbi og Bærene begynde at svulle, saa oversprojses de om Aftenen og Potterne gives 2 a 3 Gjødselvanding med 14 Dages Mellemrum. Det er vel neppe nødvendigt at bemærke, at Potterne al den Tid Drivningen foregaar bør staa nær Vinduet. Frugterne modne gjerne i Slutningen af Juni eller Begyndelsen af Juli, hvis tidlige Sorter anvendes til Drivning.

De bedste Sorter til Drivning ere Frankenthaler, White Frontignae, Muscat of Alexandria, Black Tripoli, Chasselas blanc, Sweet Water, og tidlig van der Lahn med flere.

Det vilde være onfseligt, om Gartnere i Landet, mere end hidtil er bleven gjort, søgte at tilegne sig denne Methode for Dyrkningen af Verdens ældste og ædleste Frugt, saa vilde de faa Anledning til at se, hvor overordentlig taknemlig Naturen er, naar den behandles rigtigten af os; thi det er jo næsten utroligt, at man ved Kunst kan fremlokke modne Frugter paa en 18 Maaneder gammel Vinranke.

(Tidskrift för Svenska Landbruket).

Bekjendtgjørelse

fra

Departementet for det Indre.

J Medhold af Storthingsbeslutning af 30te Septbr. d. N. samt kgl. Resolution af 14de Nov. sidst, vil der for Statskassens Regning blive indkjøbt et Antal af de bedste indenlandske Hingste, som ere at erholde, for som Stodhingste at blive udsatte hos paalidelige Landmænd i Distrikter, hvor Hesteavl er af nogen Betydning. Departementet opfordrer derfor Landmænd, som interessere sig for denne Sags Fremme, og som have Gaarde tjenlige for Hingsthold, at henvende sig til Departementet med Tilbud om at modtage saadanne Hingste i det Væsentlige paa følgende Vilkaar.

Hingstholderen skal altid holde den hos ham udsatte Hingst i godt Hold og benytte den som Stodhingst i Overensstemmelse med Instruktioner, som nærmere ville blive meddelte. Vedrækningsafgiften, som efter Omstændighederne vil komme til at udgjøre fra 1 til 3 Spd. for hver Hoppe, tilfalder Hingstholderen, som derhos, naar undtages i den egentlige Parringslid, kan benytte Hingsten til alle saadanne Arbejder, som ikke udsætte den for Overanstrengelse eller anden Skade. Bliwer Hingsten vanrøgtet, eller benyttet paa nogen Maade, der staar i Strid med Hensigten, er Hingstholderen ansvarlig for den deraf bevirkede Skade, hvorimod han, saakfremt ingen Forsømmelser kan lægges ham til Last, ikke svarer til Skade, der er en Folge af Sygdom eller andre Ulykkestilfælde. Kontraktforholdet kan derhos af det Offentlige eller den, dette bemyndiger, til enhver Tid hæves.

Dagaa Landhusholdningsselskaber og Interessentskaber kunne i Overensstemmelse med Foransorte erholde Hingste overdragne, naar de selv tilveiebringe hensigtsmæssige Gaarde, samt staa til Ansvar for Dyrenes forsvarlige Behandling.

Ifølge Storthingsbeslutningen ville de — enten Landhusholdningsselskaber og Interessentskaber eller Enkeltmænd, — der maatte tilbyde sig at afholde en større eller mindre Andel af Udgifterne til Hingstens Afkøbsløn under forøvrigt lige Omstændigheder fortrinvis kunne i Betragtning.

Tilbud kunne indsendes til Departementet indtil 1ste Marts 1858, hvorefter nærmere Underhandling vil ske med dem, som tilbyde de bedste Gaarde og størst Betryggelse for Hingsternes hensigtsmæssige Røgt og Benyttelse.

Christiania den 4de December 1858.

Redaktionen gjør herved opmærksom paa at den modtager Artikler om Landbruget og dets Biværinger til Afbenyttelse i Ugeskriftet. Honorar tilstilles portofrit om ønskes for hver enkelt Artikel.

Ægte peruanisk Guano

er jeg nu atter bleven forsynet med. Prisen er som før 3 Spd. 40 β kontant for 100 T. Sækken veier omkring 160 T. Bestillinger, hvormed følger det omtrentlige Beløb, indføres strax.

Joh. P. Olsen, Skippergaden No. 4.

Ægte perubiansk Guano

selges ved

Christiania 12 September 1857.

Westre Geberg & Co.

Christiania Kornpriser.

indenlandst

Hvede, $3\frac{1}{2}$ à $5\frac{1}{2}$ Spd. intet solgt.
Rug, 15 à 16 β .
Byg, 15 β à 16 β .

udenlandst

Rug østersøst 4 Spd. a 4 Spd. 12 β .
Rug dansk 17 β 12 β a 18 β .
Byg 2radigt 17 β .
Erter $4\frac{1}{2}$ a $5\frac{1}{2}$ Spd.
Hvede $5\frac{1}{2}$ a 6 Spd.

Christiania Fiskepriser.

Sild, Rjombd. $6\frac{1}{2}$ Spd. pr. Td.
Sild, stor Mid. $5\frac{1}{2}$ a 6 Spd. pr. Td.
Sild, smaa do. $5\frac{1}{2}$ Spd. pr. Td.
Sild, stor Christ. $4\frac{1}{2}$ Spd. pr. Td.
Sild, smaa do. 4 Spd.
Storset 6 β 18 a 7 β pr. Bog.
Midbøst 1 Spd. pr. Bog.
Smaaet 4 β 12 β pr. Bog.
Rødstjer 7 β .

Udgiverens Adresse:

J. Schrøder, Bøll i Bærum.

Følgebld til Skilling-Magazinet.

Christiania.

Trykt og forlagt af W. G. Fabricius.